

# Bjerg - Posten

---

1990

MEDLEMSBLAD.

Nr. 14

---

## Indhold:

Tostrupgraven	Side	2 - 3
Sønderholm Plantage gennem 100 år	"	4 - 9
Landhandelen i lokalsamfundet førhen	"	9 - 14
Frejlev erindringer fra 1929 og fremad	"	15 - 22
Prokurator Dannisøe	"	23
Året som gik	"	23 - 24

---

Lokalhistorisk Forening i  
Frejlev - Nørholm - Sønderholm Sognæ

## TOSTRUPGRAVEN

En spændende jernaldergrav ved Råhøj.

Naturgasnettet er nu lagt i jorden. Et stort arbejde for arkæologerne i Danmark er tilendebragt. En af de sidste strækninger der blev lagt i jorden, var strækningen fra fordelesstationen ved Støvring og til Sønderholm. Det er et af fundene fra denne strækning, der her skal gennemgås.

De berørte arealer blev rekognosceret af en arkæolog. På Bent Knudsens mark på Råhøj blev der fundet 13 skår fra ældre jernalder. Disse lå meget koncentreret i det ene hjørne af marken. Kunne det være en boplads? Ældre jernalders bopladser plejer at udmærke sig ved en meget stor mængde af keramik på overfladen. Deres udstrækning plejer også at være meget større. Disse spørgsmål kunne der ikke svares på med det samme, de måtte vente til næste fase i den efterhånden kendte arbejdsgang: Prøvegravningen.

Denne fandt sted 9. februar 1989. Der blev udlagt en søgegrøft med rendegraver hen over det område hvor jernalderkeramikken var blevet fundet. Der blev konstateret et mørkt område i den lyse undergrund. Dette blev frilagt, og viste sig at være ca. 2 x 2,5 meter. Længderetningen var øst-vest og en nærliggende tanke var, at det måtte være en grav. For at være sikker på at det var den eneste grav på stedet, blev der udlagt endnu et par søgegrøfter på hhv. den vestlige og den østlige side af den allerede udlagte søgegrøft. Der var kun den ene grav på stedet.

Tilbage til de 13 skår, der var fundet ved rekognosceringen. Hvis de stammede fra graven, var det jo ensbetydende med at der havde været nogen nede i graven. Vi måtte gå ud fra den mulighed, at graven var plyndret.

Vi gravede os ned i graven. Allerede i tegneniveau 2, ca. 20 cm. nede, stod stenene som omkransende graven tydeligt. Der manglede et par stykker, men hullerne efter dem stod der. Det var meget tydeligt at se hvor de var taget op. Samtidig kunne man også se hvor stort et område, der var blevet forstyrret ved denne optagning. Det var kun lige omkring de optagne sten, at gravfyldet var forstyrret. Det viste, at graven ikke var blevet plyndret i nyere tid.

Der var også et område i den sydlige del af graven hvor der var en del mindre sten, med en lidt anden fyld udenom. Dette kunne tolkes derhen, at der var nedsat en yngre begravelse i graven. Det er et fænomen vi af og til støder på i romersk jernalder. Der gik heller ikke længe før der viste sig rester af knogler under de sten der lå i den sydlige del af graven. Samtidig dukkede der rande af lerkar op inden for stenrammen til selve graven. Det viste klar, at der var ca. 10 cm. til bunden af graven. Den yngre grav var altså sat ned i den oprindelige, men der var udvist pietetfølelse over for gravens oprindelige bruger, ved at man havde undladt at forstyrre den oprindelige grav mere end nødvendigt.

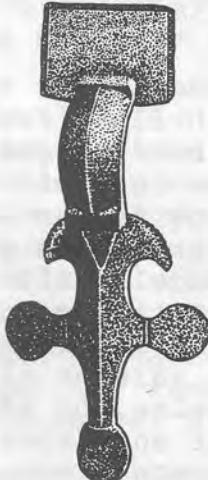
Der fremkom dele af et skellet, som havde ligget på siden, med optrukne ben. Der lå noget bronze ved brystet, som blev optaget i parafin. Endvidere nogle nåle også ved brystet.

Under dette skelet fremkom ligeledes i sydsiden af graven i den nes vestende et tandsæt. Herunder lå der et par bronzefibler. Som umiddelbart kunne dateres. Det var tidlig romerske fibler. Disse blev også optaget i parafin. I fodenden fremkom et jernobjekt.

Alt blev indmålt, optaget og bragt på museet. De forskellige parafinindpakke objekter blev røntgenfotograferet, og udpakket på museets konserveringsværksted. Herefter kan gravenes historie fortælles.

Den ældste begravede er en midalderne kvinde, hun er død mellem år 0 og år 50. Hun har fået flere lerkar med i graven. Der er 4 hele samt stykker af flere. Det er skår fra disse der blev fundet på overfladen ved rekognosceringen. Hun har også haft sin klædedragt og smykker med i graven. Der er først de to tidligromerske fibler, som har siddet på brystet. Omkring halsen havde hun en lille perlekæde bestående af en blå glasperle og to guldfolieperler kaneleret i længderetningen. Guldfolieperler er glasperler hvor der mellem to lag glas ligger et tyndt guldlag. Ved knæet havde hun en jernnål med hul i hovedenden, den har sikkert holdt kjolen sammen. Kjolen var der også spor af. Bag fiblerne var der bevaret stof. Dette er blevet analyseret af Lise Bender Jørgensen, som siger at det er rester af kipervævning i s/s-spundet garn, kvaliteten er 10 - 12 tråde pr.cm. Det er den klædetype der benævnes Huldremose, og som er karakteristisk i perioden 500 år f.kr til 200 e.kr.

Den øverst begravede var ligeledes en kvinde, hun havde nogle nåle omkring halsen og to bronzefibler på brystet. Disse fibler er specielle. Der er visse elementer ved dem der gør, at de kan dateres til begyndelsen af germansk jernalder. Det vil sige lige efter år 400 e.kr. De er som sagt lavet af bronze, de er støbte, men de har mange lighedspunkter med sølvblikfiblerne fra samme periode. Også her er der bevaret textiler på bagsiden. Lise Bender Jørgensen udtales om disse, at det drejer sig om en kipervævning i z/z-spundet garn med en kvalitet på 11 tråde pr cm. Det er en type der kaldes Haraldskjær, og som er karakteristisk for perioden fra år 200 og frem til år 600 e.kr.



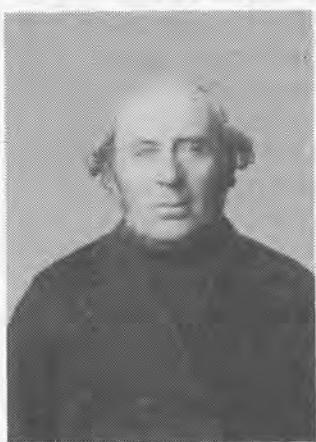
1 : 1

Tilsammen giver disse to grave en meget godt billede af hvad der kan findes i området. Det er jo ikke de første grave der er fundet på Råhøj, og nok heller ikke de sidste. Kikker vi lidt omkring er der jo et par meget rige grave ikke langt fra Råhøj. Jeg tænker her på graven ved Lille Bjerregård i Sønderholm sogn og den nyfundne på Nørreknold i Vokslev sogn. Dateret til hhv. år 400 e. kr. og år 200 e.kr. Det er to af de rigestegrave i Nordjylland. Tilsammen giver de et billede af et rigt samfund i romersk jernalde på sydsiden af Limfjorden.

Peter Birkedahl

## SØNDERHOLM PLANTAGE GENNEM 100 ÅR.

Den 1 august 1877 afholdt Sønderholm Plantage den første generalforsamling i Sønderholm. Baggrunden for generalforsamlingen var køb af en hederlods, der tilhørte Præstegården, på 18 1/2 tdr.land til en pris af 40 kr. pr td.land. Planen var at tilplante arealet med rødgran og fyrretræer.



Lars Kjær.

Tilstede ved generalforsamlingen var Lars Kjær som midlertidig formand og 7 aktionærer. Der blev fremlagt indbydelse til aktietegning, og det fremgik, at der blev tegnet 20 aktier af 50 kr., der indbetales portofrit i 5 år med 10 kr. årlig til hvert års 11 juni termin. Forsamlingen vedtog, at dette antal aktier måtte anses tilstrækkeligt til, at de kunne påbegynde arbejdet.

Til stede ved generalforsamlingen var formanden for Hedeselskabet kaptajn E. Dalgas, der fremlagde overslag affattet af Hedeselskabet lydende på 2150 kr. Disse penge dækkede både anlæg af veje, diger og brandbælter samt 63000 træer.

Af beløbet på de 2150 kr. skulle aktieselskabet "Sønderholm Plantage" betale 1550 kr., resten betalte Hedeselskabet. Kaptajn Dalgas meddelte, at skovridder Hecquet, Hjedsbæk skov, ville blive Hedeselskabets tilsynsførende.

Der blev udfærdiget love for aktieselskabet, der vedtog, at lovene ikke skulle trykkes, og at aktiebrevene skulle være håndskrevne.

Til bestyrelse blev valgt: Gårdejer Lars Kjær - formand,  
kammerherre Stemann og  
gårdejer Jens Kjær.

Pastor Bertelsen blev opfordret til at søge ministeriets endelige godkendelse til salg af hedejorden, hvilket også blev bevilliget.

Men allerede i 1880 tog bestyrelsen initiativet til udvidelse af plantagen, hvilket fremgår af en generalforsamling afholdt 31 juli 1880, hvor beretningen godkendtes og regnskabet balancede med 941 kr. og 1 øre og viste en kassebeholdning på 53 kr og 12 øre. Derefter fremlagde formanden for Sønderholm-Frejlev sogneråd Kammerherre Stemann en skrivelse af 25 juli 1880, hvorefter sognerådet med amtsrådets tilladelse tilbyder at afhænde til plantageselskabet den tildegneembedet tilhørende jordlod på ca. 10 tdr.land, der umiddelbart støder op til interessentskabets plantage, for en købspris af 30 kr. pr td.land, således at kommunen afholder udgifterne til adskillelse og overdragelse, og således at kommunen istedet for kontant betaling erholder andelsbeviser i interessentskabet a. 50 kr. pr stk.

Endvidere tegner kommunen sig, ligeledes med amtsrådets godkendelse, for et årligt bidrag af 80 kr. i 5 år - ialt 400 kr. imod herfor at erholde andelsbeviser til samme beløb.

Generalforsamlingen vedtog at uttale sin tak til sognerådet, og overdrog til formanden Lars Kjær at overbringe denne. Endvidere vedtog generalforsamlingen at købe jordloden på ovennævnte betingelser. Det bemærkes, at amtsrådet for sit vedkommende godkendte købet og Stemann overlodes at sørge for adskillelsen.

I 1884 fremdrages der igen et interessant kapitel i plantagens historie. På en ordinær generalforsamling fremlagde formanden Lars Kjær regnskabet for 1883, da der fandtes nogle mangler ved såvel regnskab som status udsattes godkendelsen af regnskabet. Det blev overgivet til skovrider Hecquet og kammerherre Stemann til nærmere undersøgelse og opgørelse, hvorefter endelig godkendelse først vil blive givet ved næste generalforsamling.

Efter at Hecquet og Stemann havde stillet nyt regnskab op, balanceerde det med 870 kr., deraf var de 240 kr. modtaget i statstilskud.

Der manglede 47 kr. og 85 øre i kassen. Et så stort beløb kunne naturligvis ikke afkræves kassereren, og beløbet blev da overført til næste års regnskab som uforudsete udgifter.

I 1902 den 14 juni brændte der ca. 12 tdr.land af plantagen. Der har hidtil hersket uklarhed om årsagen. Men ved at granske i de gamle arkivalier, sammenholdt med det jeg kan huske min far fortalte, idet han gik brandvagt, har jeg fundet frem til følgende: En karl fra Sønderholm var en dag ude i heden for at slå lyng. Han havde sin frokostpakke med, den lagde han i lyngen. Ved frokosttid gik han hen og tog sin pakke, men det var så uheldigt, at der var en myretue under lyngen, så hans madpakke vrimlede med myrer, det var selvfølgeligt ulækkert, og karlen blev så gal, at han rev en tændstik og brændte myretuen af, men på grund af den stærke blæst og den tørre lyng løb ilden fra ham og lige hen i plantagen. Karlen blev af bestyrelsen tiltalt for ildspåsættelsen med henblik på erstatningsansvar. Det fremgår ikke af protokollen om han blev straffet, og at han sandsynligvis ikke selv havde midler til at erstatte noget som helst.

Tilplantningen efter branden blev efter regnskabsbogen finansieret på følgende måde: Kassebeh. for 1905 133,16

forventet bidrag fra Hedeselsk.	200,00
" " " statskassen	200,00
afdrag på 32 aktier	320,00
	<u>indtægter 853,16</u>

Rydning af træer	113,00
Tilplantning af 12 tdr.land samt efterplantning af tidlige planter	
a. Jordarbejde	225,00
b. plantningsarbejdet	125,00
c. indkøb af 50.000 planter	300,00
Kørsel, skatter og anden udg.	60,00
uforudsete udgifter	30,16
	<u>udgifter 853,16</u>

Kammerherre Stemann, der var ejer af herregården Store Restrup fra 1856 til 1898, var meget interesseret i plantningssagen. Det var ham der anlagde og tilplantede St. Restrup Skov. Han anlagde selv en planteskole i St. Restrup Sønderskov og solgte i tusindvis af forskellige træer herfra. Han var sognerådsformand for Sønderholm-Frejlev kommune fra 1864 til og med 1885.

Da vi til vort lokalhistoriske arkiv kopierede de gamle protokoller fra sognerådets forhandlinger, som er tilgængelige, fandt vi ved en tilfældighed et løst blad i en af dem, håndskrevet af Stemann med følgende ordlyd:

Aalborg d. 21/6 1899, Svendsgade nr. 43.

Til Sønderholm - Frejlev Sogneråd.

Da Sønderholm - Frejlev kommune, der har en del aktier i Sønderholm plantage, må siges at have stor interesse i denne plantage, og da 3 af kommunalbestyrelsens medlemmer haver bopæl i Sønderholm, har plantageinteressentselskabets medlemmer ment det agtigst at vælge sognerådet på kommunens vegne med som 3' medlem af bestyrelsen ved den af de tre i Sønderholm boende sognerådsmedlemmer, som sognerådet dertil måtte vælge. Dette bestyrelsesmedlem ville da få det hverv at føre det stedlige tilsyn og opsyn med plantagen og det i den forfaldne arbejde.

Da Jens Kjær har nægtet at modtage genvalg som bestyrelsesmedlem, valgte interessenterne Apoteker Nielsen af Nibe ind i bestyrelsen i det håb, at han af interesse for plantningssagen ikke ville undlade sig for at indtræde i plantageinteressentselskabet og påtage sig hvervet som bestyrelsesmedlem.

Undertegnede, der således er det eneste tilbageblivende medlem af den gamle bestyrelse, lovede at fortsætte foreløbigt som formand for bestyrelsen.

Imødeseende sognerådets ærede bestemmelse tegner mig på interessentskabets vegne.  
Ærbødigst J.A. Stemann.

Her har vi så forklaringen på hvordan apoteker Højgård Nielsen kom i bestyrelsen og var der i 20 år og hans navn på mindestenen i Plantagen, men herom senere.

Bestyrelsen tog stadig initiativet til udvidelse af plantagen, idet den gennem årene købte den ene hedelod efter den anden, bl.a. af Lars Poulsen, Anders Nielsen, Laust Poulsen, Søren Larsen og Marinus Thorsted, disse hedelodder lå i skel med den anlagte plantage, prisen var 50 kr. pr. td.land. Som regel blev hedelodderne betalt med aktier.

Til beplantning af de tilkøbte arealer leverede Stemann planterne fra sin planteskole. Han modtog aktier som betaling for planterne, som også fremgår af følgende.

År 1904 d. 4/8. Generalforsamling i Sønderholm plantage, der afholdtes på Sønderholm station. Formanden aflagde beretning og regnskab, og meddelte at Kammerherre J.A. Stemann var afgået ved døden. Han havde været medlem af bestyrelsen siden plantagens oprettelse.

Stemann havde 22 aktier i plantagen, og formanden oplyste, at han havde talt med Stemann få dage før han døde, og da udtalte Stemann, at det var hans agt at skænke sine 22 aktier til plantagen.

Skrifteføreren ved generalforsamlingen, apoteker A. Nielsen, Nibe, skrev i forhandlingsprotokollen om overdragelsen af de 22 aktier og anmodede bestyrelsesmedlem C. Hecquet, Hjedsbæk, om på hedelskabets vegne at godkende overdragelsen. Skovrider Hecquet meddelte derefter, at han havde kontaktet hedelskabet, der havde modsat sig overdragelsen af Stemanns aktier til aktieselskabet, ifølge herredsogeden skulle hedelskabet overtage dem og lade dem henstå i aktieselskabet i henhold til de nye love.

Plantagen voksede efterhånden så godt til, at man enedes om at afholde generalforsamling i skoven, derfor blev aktionærer med damer indbudt til generalforsamlingen, så alle havde lejlighed til at besigtige den efterhånden smukke skov.

På en ordinær generalforsamling, der blev holdt ude i plantagen, vedtages bl. andet at opføre en åben pavillion af graner fra plantagen.



Familien Klitgård og Weise ved pavillionen en sommersøndag i 1925. Alma og Rosa ses.

Regnskabet over opførelsen af pavillionen, der blev indviet i 1926,  
er følgende: Indtægter:

1. Udstede 12 nye aktier a 50 kr.	= 600,-
2. Gaver i rede penge 5 + 5 kr.	= 10,-
	610,-
+ udgifter	594,75
overskud +	15,25

Udgifter:

1. Indkøb af tømmer og brædder	112,35
2. Afhøvling af brædder	13,-
3. Træfældning, transport, planering	78,-
4. Søm, anker, jernstænger	31,95
5. Planering af pladsen + håndlanger	20,-
6. Arbejdsløn til håndværkere	168,-
7. Tækkearbejde + tagrør og garn	93,30
8. Primus - køkken	20,-
9. Flag, vimpel, flagsnor	20,75
10. Aktiebreve og love + stempling	37,40
	Kr. 594,75

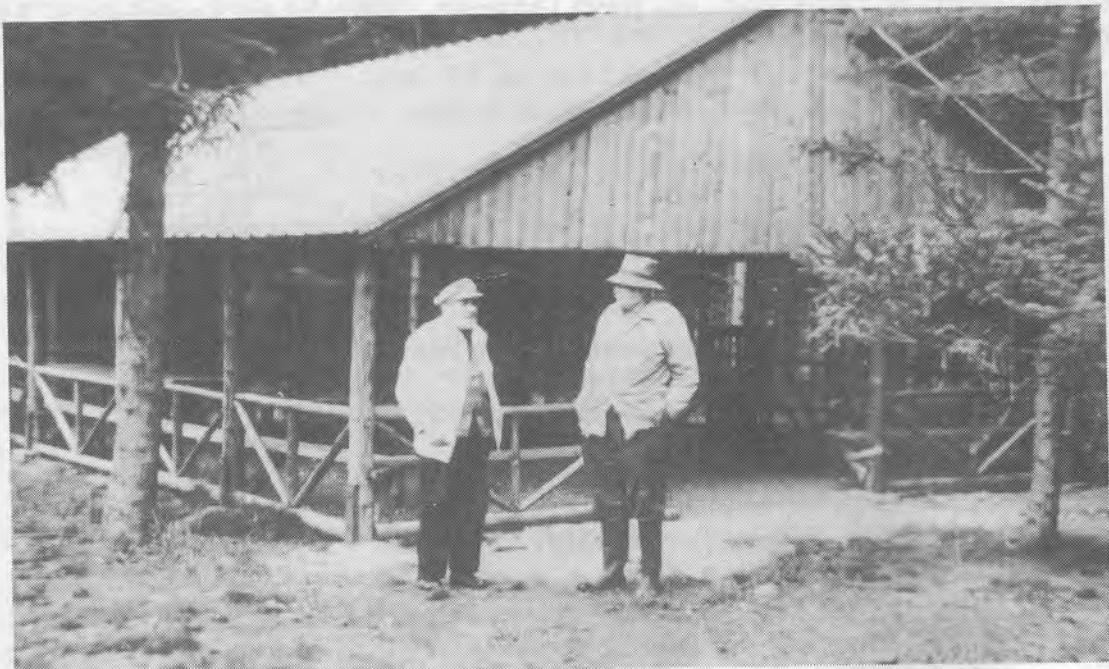
P.b.v. Bay, formand.

I årene herefter bliver skoven og pavillionen samlingssted for årstids generalforsamling med underholdning af blandet lærer Poulsen, Vokslev, Postmester Kjeldgård, kriminalbetjent Trilling, Nibe, og pastor Bay.

Afholdsforeningen afholdt også adskillige møder med Anna Nielsen, Nyrup Mark som foredragsholder, og Aksel Nielsen underholdt med trompetmusik.



I forbindelse med en generalforsamling afholdt d. 26 sep. 1951 mindedes den daværende formand, Peter Stoffersen, Mysagergård, de to mænd: Apoteker Højgård Nielsen, Nibe og Pastor Bay, Sønderholm. De havde begge været i bestyrelsen gennem 20 år og gjorde et stort uegennyttigt arbejde for Sønderholm plantage, og for dette arbejde er der rejst dem en smuk mindesten i plantagen. Når bestyrelsen har valgt året 1951, skyldes det sikkert, at da var det nøjagtig 50 år siden Pastor Bay kom til Sønderholm.



Formanden for selskabet Peter Stoffersen, Mysager, og Niels Knudsen foran den nye pavillion.

Den nuværende pavillion blev i forbindelse med en generalforsamling d. 13 juli 1957 præsenteret og indviet af daværende formand Peter Stoffersen, Mysagergård. Trods sin størrelse og solide udførelse havde den kun kostet aktieselskabet ca. 1500 kr.

Endvidere skal nævnes stormfaldet i 1981. Der mødte da bestyrelsen et trøsteløs syn, idet der var væltet ca.  $600 \text{ m}^3$  træ. Det så ud som en kæmpestor tromle var kørt igennem skoven. Mange træer lå i spænd, og flere af træerne var knækket midt over, så at de var uanvendelig som gavntræ. Alt blev dog solgt til bedste opnåelige priser. Der var også stor interesse og afsætning af træ for dem der selv måtte fælde træerne. Da der var ryddet op, var der solgt for 85.000 kr., og i 1985 var ny beplantning fuldført med ca. 21.000 træer af forskellige sorter.



Det sidste køb af jord til plantagen blev vedtaget på et bestyrelsesmøde d. 17 april 1980 og drejede sig om at købe ca. 7 1/2 tdr. land af Jens Peter Strauss, således at plantagen nu dækker et areal på ca. 80 tdr.land.

I 1989 blev pavillionen grundig istandsat ved frivillig arbejdskraft. Nye bænke og borde blev opsat og siderne beklædt med nye brædder. Perlegrus dækker nu gulvet, og den tiltalende bygning blev indviet sidst i august måned. Den nuværende formand Peter Stoffersen, Mysagergård bød velkommen og takkede den frivillige arbejdskraft for det gode resultat. Pavillionen var smukt pyntet med kulørte lamper, blomster og grønt, og aktionærerne samlesedes ved bordene til fællesspisning, musik og dans. En særdeles vellykket fest, som bestyrelsen fik meget ros for.

Nyplantningen efter stormfaldet er nu vokset så godt til, at der kan foretages salg af såvel juletræer som pyntegrønt.

En spadseretur i den smukke skov er simpelthen en oplevelse, lige som de gamle hulveje er en seværdighed. Det har bevirket, at mange har fundet anledning til at aflægge et besøg i skoven, såsom Sønderholm børnehave, Husmoderforeningen og fødselsdagsfester. Andre vælger søndagsturen med medbragt kaffe til det fredfyldte sted.

Svend Stoffersen.

-----

#### LANDHANDELEN I LOKALSAMFUNDET FØRHEN.

Når vi tænker tilbage til begyndelsen af 1900 tallet, var der i Sønderholm kun to fastboende forretninger - Brugsen og Smeden.

Når gårdenmanden havde fået sat karlene i gang med dagens arbejde, skulle han gerne et vend hen i brugsen, hvor tobakkassene stod på disken med to rum, et til udkradsning og et til tobak, så kunne han gå hen og stoppe piben, sætte sig på bænken, som stod i butikken og få en sludder med uddeleren. Flere kom i butikken, og så blev der drøftet nyt om hvad der var sket i by og sogn. Konen kom også i brugsen, hun havde den opgave på gården at passe hønsene og samle æg ind, og når kurven var fyldt, gik hun til brugsen og fik varer med hjem for ægpengene. Men så blev der oprettet ægsalgskredse, så blev æggene afhentet og afregnet på stedet og så kørt ud på Andelsægeksporten i Aalborg.

Julemåneden var særlig travl i brugsen, så skulle der gerne lidt extra til - og der skulle pakkes en lille julegave i kurven - gaven bestod af 1/2 pd. chokolade og til tider en almanak og et kræmmerhus brystsukker til børnene, og når kurven eller pakken så kom, blev der glæde i hjemmet. Så blev det sådan, at udenbys fik brugsbogen afhentet med varebestilling hver uge, varerne blev pakket ind og kørt ud næste dag med hest og vogn. Det var gerne en husmand, som havde tur en for på den måde at have en lille ekstra indtægt.

I Sønderholm var der også en smedie, hvor bønderne også kom meget. De kom med deres redskaber, der skulle istandsættes, og hestene fik nye sko eller de gamle lagt omkring, så de kunne holde et stykke tid længere. Smedien ejedes af Anders P. Pedersen. Han var ungkarl. Han fremstillede en svingplov: "Sønderholm Ploven", der var meget anerkendt. "Vi har jo en Sønderholm Plov", sagde bonden til karlen, for at anbefale sin bedrift ved nyt fæstemål.

Smeden havde også åndelige interesser, han skrev læser breve og artikler og debatterede i "Aalborg Amtstidende", han skrev flere skuespil, hvoraf det mest kendte er "Jakob Smed".

Han solgte smedien til en af sine svende, Søren Jensen, og købte den gamle, tidligere smedie i St. Restrup, som havde hørt til St. Restrup gods, hvor han levede til sin død omkring 1940, og egnen derved mistede en af sine markante personligheder.

Vi havde også den kørende landhandel. Der kom flere handlende udefra så som pottemageren fra Nr.Utterup, der kom kørende i heste og fjedervogn. Lerfade, potter og kander lå godt indpakket i halm i bunden af vognen for ikke at gå itu. Der blev brugt meget med pottemagersager i husholdningen dengang.

Uldkræmmer Andreasen fra Svenstrup kom også. De havde en trikotageforretning i Svenstrup, men gik samtidig ud med uldtøj, der var pakket ind i et stort blåt klæde knyttet sammen med alle fire hjørner.

Han var cyklende om sommeren og om efteråret gående med bylten på nakken. Når han så kom ind i et hjem, knyttede han knuderne op, og uldtøjet væltede ud til alle sider, pæne rene ting, og Andreasen sludrede og fik altid gjort en handel.

Så var der fiskemanden fra Godthåb, Lars Pedersen, i daglig tale: "Fiske Laes". Han kom hver ugedag kørende i fjedervogn forspændt med hest og tilbød fisk. Han havde en hofteskade, så han havde lidt ondt med at komme ned og op i vognen. Han havde en klokke med, som han brugte, når han kom i gården, kom der så ingen, så kørte Lars igen.

Han havde gerne to eller tre kasser fisk med. Lars kunne godt være meget lun, jeg husker engang han kom, far og mor gik begge ud og så på fiskene, Lars havde altid gode friske fisk godt pakket med is, far fik øje på tre rigtig store rødspætter, nu kunne far nok tænke, at de var lagt til side til een eller anden, men far sagde: "Der er tre store rødspætter, jeg kunne godt tænke mig at få de to", Lars virrede med hovedet: "Det kan du ikke så godt Johan, de er lagt til side til din nabo, Niss". Mor stod og så på silden: "Det er nogle pæne sild, Lars, så blanke og ikke røde hverken i hoved eller galler". "Nej", sagde Lars, "De har ikke været til bal hele natten, Hanne".

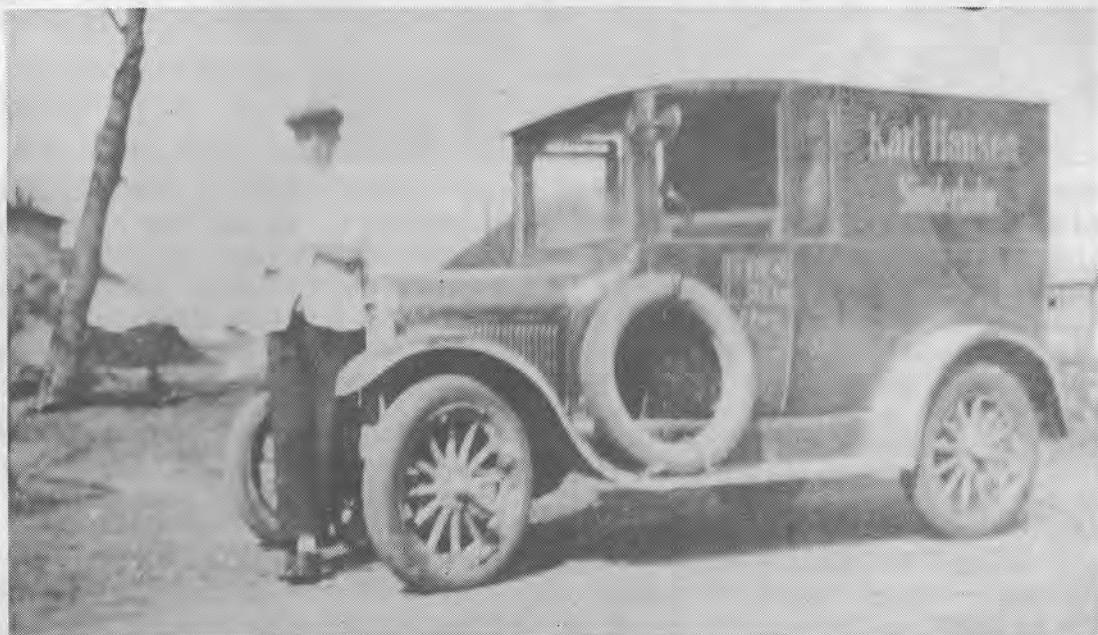
Han handlede også på turen med både heste, høns og duer. Lars og hans køretøj var et kendt billede på egnen.

Der var dengang hverken slagter eller bagerbutik i Sønderholm. Der var også den kørende landhandel. Den første slagter i Sønderholm, som jeg kom til at kende, var Mikael Hansen. Han havde et hus vesten i byen med en udbygning, som blev brugt til slagtehus. Mikael købte dyr op på sine ture til slagtning. Han havde en hest og fjedervogn, bagi vognen blev lagt et rent stykke lærred, hvorpå kødet blev lagt og et andet rent stykke lærred over, det ordnede hans kone Dorthea, så blev vægten, "Bismeren" lagt i den ene side og saven, kniven og strygestålet i den anden side til at holde på lærredet. Micael havde et stort område at skulle over. På billedet ser vi, han er kommet



til Mellemholm, hvor han står og snakker med Per Andersen, jeg tror, de står og handler om et eller andet.

Men Mikael kom op i årene og den tid kom, da han måtte afhænde forretningen. Sønnen Karl overtog den. Han var blevet gift med en Sønderholm pige, Johanne Nielsen, hvis forældre dengang havde en gård på Sønderholm Rimme. De to unge følte som udviklingen skred frem, skulle der mere plads til. De købte en byggegrund oppe ved Nibevej, det var i 1949, og byggede hus med butik, slagte og kølerum. Her havde Johanne sit domæne, hvor hun tilberedte godt hjemmelavet pålæg til butikken og landturen. Her havde Sønderholm fået en rigtig slagterforretning. Karl blev ved med at køre landturen til gamle kunder i sognet. Karl anskaffede sig straks en bil, en Ford T med lukket varelad, som sees på billedet. Men han prøvede også at køre med hest og vogn i besættelsesårene 1940-45, da der var bensinrationering.



Men så sluttede krigen, og vi kom under gode danske forhold igen, og Karl fik bilen igang igen. Han fik en ny varevogn, hvor kødet blev lagt ind i forskellige størrelser, og det kunne parteres igen efter kundernes ønske, om det nu skulle være til suppe eller til steg. I bilen var der en hylde hvor pålæg og andre ting, som hørte forretningen til, var stillet, og mens Karl var på tur, passede Johanne butik og hjem. Karl var et gemytlig og slagfærdigt menneske, som havde det bedste forhold til kunderne.

Men så døde Karl Hansen alt for tidligt. Johanne blev ved at bo i huset og butikken med vægten på disk'en, krogene til kød og blokken med knive og økse, som blev tom efter ham. Slagterfamilien Karl Hansen blev den første, men også den sidste slagter i Sønderholm.

Der kom også en bagerforretning til Sønderholm. Det var et par unge mennesker: Stense og Møller Nielsen, der kom fra Vegger. De købte en ejendom ved landevejen overfor smeden og indrettede Bageri. Det første brød, som blev leveret derfra, var til skolens julefest anden juledag 1928. Men i 1935 exproprierede Amtet ejendommen for at kunne regulere vejen gennem Sønderholm. Bygningerne blev nedrevet og det nye stykke vej anlagt. Møller byggede på den resterende grund det nuværende hus og indrettede et moderne bageri med lejlighed og butik.

Sønnen Ejgil, som var udlært bager ved Algades Bageri i Aalborg, kom hjem og hjalp faderen i bageriet. Ejgil var imellem tiden blevet gift med Norma, der var fra en af gården i Sønderholm.

Møller kom i sognerådet og blev kommunens første og eneste kæmner indtil kommunesammenlægningen i 1970. Han var samtidig formand for



Bagerforretningen i Sønderholm før amtsvejvæsnet overtog den til nedbrydning.

Stense og Møller Nielsen, en bagerjomfru, Ejgil, Inga og Elly. 1934-35.

Sønderholm-Frejlev sygekasse, begge var store poster, som krævede al hans tid. Så overtog Ejgil og Norma bageriet i 1954. De hjalp hinanden i bageriet samtidig med, at Norma passede hjem og butik og havde en stor kundekreds. Men i 1987 trak de dem tilbage med en masse ferie tilgode. Forretningen blev udlejet til et brødudsalg, som dog viste sig ikke at have fremtid for sig i Sønderholm. Så familien Møller Nielsen blev både den første og sidste bager i Sønderholm.

Der kom også en købmandsbutik i Sønderholm. Anna og Ej vind Kjær byggede hus på en grund fra hjemmet og overfor brugsen og drev købmands handel derfra samtidig med, at Ej vind Kjær var skatteopkræver for kommunen, mens Anna passede forretningen.

De solgte til mejerist Alfred Jensen. Han var samtidig første mejerist på Sønderholm mejeri, mens konen passede hjem og forretning.

I 1983 afhændede de forretningen til de nuværende ejere Margit og Jørgen Clemmensen, der driver den som en god og sund forretning.

I St. Restrup kom der også en butik, efter herregården her i 1912-14 var blevet udstykket til 50 husmandshjem. Det var en tidligere husmand og medlem af udstykningsforeningens bestyrelse, Hans Peter Sør ensen, der var så begejstret for Restrup, at han flyttede hertil fra Skelum og blev ansat som skovfoged ved Restrup skov, mens hans kone gik til hånde på højskolen. Skoven blev solgt til konsul Justesen, Aalborg, og han og H.P. Sørensens "socialistiske" tanker stemte nok ikke, så Hans Peter byggede et lille hus med brødudsalg i østre ende.

Da H.P. Sørensen blev bestyrer af "Husmændenes & Arbejdernes Kartof fel og Grøntforretning" i Korsgade i Aalborg, solgte han huset til den senere for småkager så kendte Kjeldsen, som udvidede forretningen med købmandsvarer. Da Kjeldsen få år efter overtog svigerforældrenes bageri i Svenstrup, blev købmandsbutikken afhændet til et ældre købmandspar, Mine og Marius Jacobsen. De havde foruden kolonial også strømper og herre og dameundertøj. Marius var ikke meget for at sælge dameundertøj, så når pigerne kom for at se på undertøj, råbte han ind i lejligheden: "Mine! Bukser", så vidste Mine, der var piger, som skulle have undertøj. De blev op i årene og solgte til et par unge mennesker, Erna og Chr. Krogh Nielsen, som kom vester oppe fra og købte forretningen i 1933.

Efter nogle år byggede han en etage mere, så der blev både lager og lejlighed og udvidede med grovværer og byggede stadig mere lager.

I 1973 overtog sønnen, Jørgen, forretningen. Han fortsatte nogle år med kolonialvarer, men driver den nu udelukkende som grovvareforret ning og har en stor kundekreds. Han driver den sundt og godt.

Mine og Marius  
Jacobsens Butik  
i St. Restrup.



Krogh og Erna flyttede ud på en ejendom i Duedal, som han købte for mange år siden og drev sammen med forretningen.

Efter udstykningen af St. Restrup skulle skoven, der hørte til, sælges. Husmændene ville gerne have købt den og drevet den i fællesskab, men de magtede det ikke økonomisk. Så blev den solgt til konsul Jus-tesen fra Aalborg, som havde den til 1933, da den blev købt af Ing-rid og Bernhard Jacobsen, som kom fra Horsensegnen. Med tiden blev der skabt en stor og god virksomhed med landbrug, savværk og tømmer-handel. Bernhard Jacobsen var meget interesseret i sognets fortid både arkæologisk og lokalhistorisk og har skrevet mange gode artikler herom i Bjergposten. I 1973 overtog sønnen Helge og Kirsten virksomheden og førte den videre i faderens solide fodspor, og den blev også en af Restrups gode forretninger.

I de gode gamle tider da der var et mejeri i hver eneste landsby, kunne man om morgenens se, nu begynder dagen. Mejeriets høje skorsten røg, og snart så vi, at mange mælkevogne forspændt heste kom kørende til mejeriet for at få andelshavernes mælk behandlet. Foruden at køre mælken havde kuskene også en anden mission. De havde også bud med til købmanden eller brugsen, og når mælkekusken kom tilbage med den skummede mælk og de bestilte varer, så skulle der drikkes kaffe. Det var de gode gamle tider, da landbruget var Danmarks stolthed.



Mælkevogn på vej til St. Restrup Andelsmejeri. ca. 1925.

Jeg har en lille historie at fortælle: I 1933 kørte jeg mælk til St. Restrups Andelsmejeri, de sidste 16 år kørte jeg med et par gule nordbagger, der blev meget kendt med turen, de vidste, vi skulle til købmanden, jeg havde næsten altid bud med. Men der var engang, jeg var sidste vogn, jeg var kørt fra mejeriets perron ud til siden og gik ind i mejeriets udsalg for at hente hvad medlemmerne havde bestilt af smør og ost, vi havde god tid, jeg var jo den sidste og havde nok stået og snakket vel længe med bestyrer Jensen og hans kone Laura, som passede udsalget. Da jeg kom ud med smør og ost, var både heste og vogn borte. Hvad nu! Jeg ilede op ad landevejen til købmanden og ganske rigtig, købmand Krogh stod i butiksøren og kunne ikke forstå hvor Bertinus blev af, og hestene stod henne ved køkkenvinduet og fik en grovmellemmad af købmandens kone, de var blevet vant til, at Erna stak en mellemmad ud af vinduet til dem. Men havde det været i dag med den trafik på Nibevej, er det ikke sikkert, det var gået så godt.

I 1911 kom der en bager til Frejlev og byggede hus ved Nibevejen og indrettede her bageri med butik og lejlighed. Han var en af de gamle, og solide håndværksfolk, som snart fik en stor kundekreds.

Han havde et stort område. Han kom kørende med sin bagervogn med rugbrød, franskbrød og vinerbrød rundt til kunderne i Drastrüp, Due-dal, St. Restrups, Sønderholm og Restrups Enge. Hans rugbrød var særlig kendt, de kom langvejs fra for at få rugbrød fra Frejlevbageren, endda fra Aalborg kom der folk og købte rugbrød, dengang kom de cyklen-de og fik et stort otte punds rugbrød i bagagebæreren.



Bagervognen  
fra Frejlev.

Kusken opgives  
at være Harry  
Madsen, Godthåb.

Bageren kom næsten altid sidst på dagen, han skulle først være færdig i bageriet, så det var til tider sent, han kom hjem. Hans kone Signe passede hjemmet og butikken.

Sønnen Ejler og hans kone Stella overtog i 1947 bageriet og installerede nye ovne og maskiner. Ejler blev ved med at køre ud til sin fars mange kunder, men senere i bil, mens Stella varetog butik og hjem. I 1983 solgte de hus og forretning og byggede sig en villa.

I butikken blev der brødudsalg, men det var der kun i få år. Brødudsalg var ikke det samme som en bager i byen.

Familien Olsen var både de første og de sidste bager i Frejlev.

Det var et bidrag til lokalhistorien om nogle af de forretninger, som var et vigtigt led i omsætningen i lokalsamfundet førhen, som jeg håber, man kan nikke genkendende til.

Bertinus Madsen.

### FREJLEV ERINDRINGER FRA 1929 og FREMAD.

Husene vest for vejen, der går op til grusgraven, eksisterede ikke dengang. Det vestligste hus var hvidt og lå der hvor nu Kjærsgård har udstilling af traktorer og landbrugsmaskiner. I huset boede en maler. Næste hus, som ligger der endnu + et lille bilværksted med kun en port, det var før Kjærsgårds tid, i værkstedet blev der repareret og lappet cykler og repareret primuser, for bilerne dengang var en sjældenhed, som ikke sås hverdag på landevejen, som dengang bestod af grusvej helt til Drastrup mejeri, derfra var vejen af brosten.



Mekaniker S.D.Kjærsgårds hus og autoværksted 1938.  
Foran ses Hans, S.D.Kjærsgård og to svende.

I kælderen af Kjærsgårds villa var der udsalg af brød og mælkeprodukter, selv om vi havde bager Olesen. Senerehen blev brødudsalget lavet om til varelager og udstillingsbutik af Kjærsgård, der begyndte at lave reparationer af cykler, motorcykler og biler. Der var kun tre, der havde biler i Frejlev dengang, det var Gårdejer Jensen Blåberg, lærer Knudsen Østre Skole og min far, hvis bil var en ældre Pullmann med celluloid vinduer, det var en ottecylindret 12 pers.

Efter Kjærsgårds villa boede Laurits Andersen, de havde brevsamlingssted, og Laurits var murerarbejdsmand og cyklede godt 20 km fra og til arbejdet dengang.

Næste hus havde også som tilbygning et cementstøberi, det er der jeg blev født i 1924. Min far var udlært maskinarbejder og mekaniker og havde opholdt sig i København, hvor han traf min mor, som er fra Thyholm. Vi havde i støberiet fire mand. Der var grusgrav med stejle skrænter, og der var ingen mekanisering, der var en harpe, der bestod af en træramme med noget påsømmet trådvæv, og når sand og grus blev kørt med trillebøre fra skrænterne i grusgraven, blev det med en skovl kastet på harpen, det der gik igennem var sand, og det der ikke kunne gå igennem harpen var grus, det blev kørt ud i dynger, hvor bønderne kom i hestevogn og læssede det på med skovl, vi solgte både mursten, rør og tagsten.

Næste hus var bager Olesen, lige vest for bageriet var der et støbt hus, hvori var en petroleumsmotor, som trak ælteren. Senere hen fik bageren så elektricitet, det var noget helt nyt dengang.

Mellem bageren og støberiet gik en lang bakke mod syd helt op til enden af Jens Mølgårds grusgrav. Om vinteren kunne vi køre på slæde helt oppe fra enden af grusgraven. Dengang var der 5 tønder land



Bager Olsens hus  
med bageri.  
ca. 1930.

skov med en sti, og vi kunne køre helt ned til landevejen og over den og ned ad Offenbaksvej til fru Anker Christensen, at vi kunne køre over vejen skyldtes, at der ingen biler kom og hvis det skulle ske, kunne det høres på lang afstand, så vi kunne holde slæden eller dreje den med vore lange styrestænger.

I det lille hus øst for bageren har der boet mange folk igennem tiderne, der har også været herre og damefrisørsalon. I det næste hus - det med kvisten boede en vognmand, der havde en dreng, der hed Arne, han havde masser af kaniner lige syd for garagen, hans far havde hønseri længere op ad børnehaven til. Lige syd for hans garager lå et hus med kvist, der boede en vejmand, og syd for dette hus lå et hvidt hus med en masse småhuse til, der var høns, kaniner og en masse duer. Helt oppe øverst ved vejen lå der et lille bitte hus, her boede Johanne Larsen, hun var en dygtig syerske og trods det, at huset kun bestod af stue, sovekammer, køkken og spisekammer + et tørvehus, har Johanne haft mange unge piger i sylære, stu-en udgjorde systue og prøverum.

Lige øst for vognmandens hus lå et langt hvidt hus, her boede en gammel vejmand, der forsølede træsko og reparerede selvbindersejl til landmændenes selvbindere, de havde også en søn der halteude, men trods smærter og træthed gik han ud med avis og bragte på et senere tidspunkt pakker fra rutebilen ud til folk.

Næste hus er det med de blå vinduer, her boede en meget gammel mand og kone, der levede af deres renter efter at have solgt deres gård øst for Frejlev, de havde ikke elektrisk lys kun petroleumslamper og kakkelovn, de levede meget spartansk, manden havde dog nogle duer.

Så er vi kommet til Svenstrupvejen, der også var en grusvej. Udenfor pakhuset og helt ned til foran Brugsen var der i den ene side af vejen en overdækket grøft. Overdækningen var gjort af brædder, og ved enden af overdækningen var en åben grøft hen foran sparekassen, der dengang var en slagterforretning. I tordenvejr og med regnskyl fosse-de vandet og bladeret ned ad Svenstrupvejen, og tiest var grøften under overdækningen bare stoppet, og så løb syndfloden ovenpå grusvejen og over landevejen. Foran slagteren var der en træbro, og når et kreatur skulle slagtes, skulle det trækkes over broen og op i slagte-huset. Jeg glemmer aldrig de høje angstfulde brøl dyrne gav, når de skulle over broen, de vidste nok hvad de skulle ind til... I den åbne grøft var der meget slagteriaffald og derfor altid en masse rot-ter, mange skød min far fra vinduet med en lånt riffel. I 1929 boede mine forældre på loftet over slagteren mens vort nye hus blev bygget.

Vort hus blev bygget på en ny hjørnegrund, det grønne hus var der ikke, der var heller ingen huse ned ad Skolevej, det var marker, og

da der ingen kloaksystem var i byen dengang, løb alt kloakvand bare udenfor ned på lavereliggende arealer. Jeg har lært sammen med nogle få andre børn at løbe på skøjter på kloakudløb, der kunne være to meter lange frosne nuprede flader, skøjterne dengang blev ikke slebet, de var runde som cykelstyr, man løb på siderne og så op og stå på de runde jern med det resultat, at man faldt på sine kødfulde baller eller hakkede kraniet ned i isen og så stjerner for øjnene.

I bunden af Smetanasvej lå der en dam, der hed DAMFLOD, det var et underjordisk væld, det var aldrig frosset helt til. I ældre tider havde den tilløb helt oppe fra købmandens parkeringsplads og har været så stor, at der engang var en dreng, der druknede i den, nogle mænd sejlede ud på ladeporte og forsøgte at redde ham, men det lykkedes ikke.

Det var et problem for vi børn at skøjte, vi havde træsko og kun de rigeste børn havde gummistøvler, skøjter var som regel noget de voksne havde fået fat i, da deres tider blev bedre. Når vi skulle på Damflod for at skøjte, blev skøjterne bundet på med selvbindergarn, det blev gjort hjemmefra, og så knoklede man ned over de efterårspløjede marker, ofte faldt man og slog hul på knæene. Vi børn, der ikke var konfirmerede, gik i korte bukser lavet af en gammel frakke fra oldeforældres tid, og når den ikke kunne vendes mere og bruges til pænt tøj, blev resterne omsyet til korte bukser. Strømperne dengang blev strikket af mor eller ens bedstemor, de var lavet af billigt kradsuld, de gik op til midt på lærrene og blev holdt oppe af et elastikstrømpebånd med en knap, øverst oppe var der også en knap syet i et livstykke, der bestod af noget groft vævet ligesom en gulvklud. Det værste ved strømperne var, når is og sne kom indenfor strømperne oppe ved lærrene, det sved og kløede forfærdeligt. Først når man blev konfirmeret, fik man lange bukser på.

Øst for slagteren, nu sparekassen, lå der et langt, gråt hus, der hvor nu er blevet bygget nye gule huse, men lige syd for og langt op i bakkerne var der lyng og et meget kuperet terræn, der kunne vi kø-



Udsigt fra Frejlevs senderen mod Nord-vest 1957. Foto: Harry Dalby.

re på slæde. Senerehen i min ungdom kunne vi få et par ski for 12 kr. de blev lavet af tømrer Jensen. Af fyrretræ høvlede han skiene til og bukkede dem i kogende vand i sin vaskegrubekedel. Dengang var der ikke noget der hed skismørelse, man troede, det skulle gå så træls, som det gjorde. Nede på Byrumsgård bagved købmanden var der engårdej- er, hvis datter var den første her i byen, der fik ski, derefter fik jeg osse et par af min onkel.

Sydøst for de nye gule huse lå byens vandbeholder, som blev fyldt op oppe fra vandværket, der lå i østenden af Kalmannsparken. Der var en petroleumsmotor, der i de stille vinddage trak to pumper i bunden af en dyb brønd, men når det blæste, var der en femvinget vindmotor, som trak pumpen. Vindmøllen skulle smøres af og til, det ordnede gamle smed Gravesen, han var daglig oppe og tilse vandværket.

Fra vandbeholderen og sydpå og østpå var der kun enkelte grantræer, ellers lyngbakker og kun ganske lidt græs ind imellem, hvor nogle heste gik og græssede. Der hvor TV senderen nu står, var langt ude på marken, der gik kørerne og græssede, eller der var kornmarker.

Der hvor tandlægen nu har sit hus, lå der en rigtig bondegård, møddingsvandet løb altid ud i vejsvinget, og møddingen var altid åben.

Bag denne gård lå et lille gult hus, der boede Jens Yde, han havde et glasøje og så altid så bestemt på folk. Øst for ham boede et ældre ægtepar i et gammelt hus. Lige øst for tandlægen ligger et stort hvidt hus, der hedder Audi, her boede en mand, som havde rutebiler, der kørte fra og til Aalborg og andre steder, derfor er der den dag i dag de store garageporte. Lige overfor nedgangen til kirken ligger et langt, gult hus, det var meget mindre dengang, og her boede Buus Madsen, vi sagde kun Bilmadsen, for han begyndte også med at have



P.Buus Madsen med sin første rutebil P.B.Madsen ved rattet en vinterdag.

rutebiler, men begyndte på sine gamle dage at lakere biler. Øst for hans værksted var der bar mark helt hen til Teglagergård, hvor der var stor landbrugdrift med fire karle og to piger og otte heste, ejeren Villads Pedersen var en af de få, der gik ind for at bygge missionshuset.

Ved nedgangen til kirken er der et lille hus, i det boede en ældre ungpige, som min mor og jeg ofte besøgte, da jeg var lille. Da var der noget, som hed mørkningsstunder, det var tidsrummet fra dagslys et forsvandt og til tusmørket sneg sig ind i den lille stue, da kunne de ældre sidde og tale sammen om ting, der var sket og fundere over ting, der var mere pågående i dagligdagen. Der var tid til at undre sig, tid til at tænke, tid til at glæde sig, ja - mere tid til at leve fremfor kun at eksistere.

Gamle mennesker gik dengang i tungt mørkt tøj, ofte flere lag udenpå hinanden, og da der oftest var fodkoldt i husene, gik de gamle koner i brune, eller mørke underbukser med lådden vrang og med elastik i buksebenene lige under knæne. Dengang var der ikke badeværelser, når vi derhjemme havde vasket storvask - een gang om måneden,

blev der varmet vand i grubekedelen og hældt vand op i en stor oval zinkbalje i køkkenet, og så var der bad med brun sæbe og børste, hvis vandet ikke var alt for beskidt, kunne den næste godt bade videre, joe - det var rene tider....

Lige bag købmanden lå et langt hvidt hus, der boede en gammel landpost, Kresten Pedersen, men han kaldtes aldrig andet end Kræn Teglbrænder, for han havde i mange år arbejdet som teglbrænder på det forlængst nedlagte teglbrænderi nede på kæret og nord for østre skole, der er endnu to store lergrave. Kræn Teglbrænder og kone boede i den østlige ende, og i den anden ende boede forskellige familier med en masse børn, dengang vidste de jo ikke hvordan man undgik at få børn, de kom bare af sig selv. For mange år siden købte lærer Mogens Hansen huset og fik det restaureret i gammel stil for en masse penge, Mogens er meget interesseret i gamle ormstukne sager, men har dog en nydelig ung hustru.

Der hvor kirkecentret nu ligger, var der en stor bondegård med masser af kreaturer, heste og fire karle + to piger. Dengang lå bondegårdene i bymidten og markerne vest og nord for byen, så om sommeren var der på stille dage en lugt af køer når de blev trukket ud gennem byen og hjemad igen, vejen var smal, og kom der en bil, måtte den vente til køerne blev trukket ind til siden, så den kunne passere. Kolort skulle man også passe på ikke at gå og jokke i.

Der var ikke noget der hed sneploye, når landevejen var føjet til, blev der sat nogle halmbundter op på en stage, så kunne folk køre mellem dem ude på markerne, hvor bunden kunne bære, og så gik der husbus til byens folk om at møde til snekastning. Taastrupvejen og Duedalsvejen var tit føjet til i indtil tre meters højde, der kunne godt være helt op til 20 mand igang med at stå i tre etager og skovle sne.

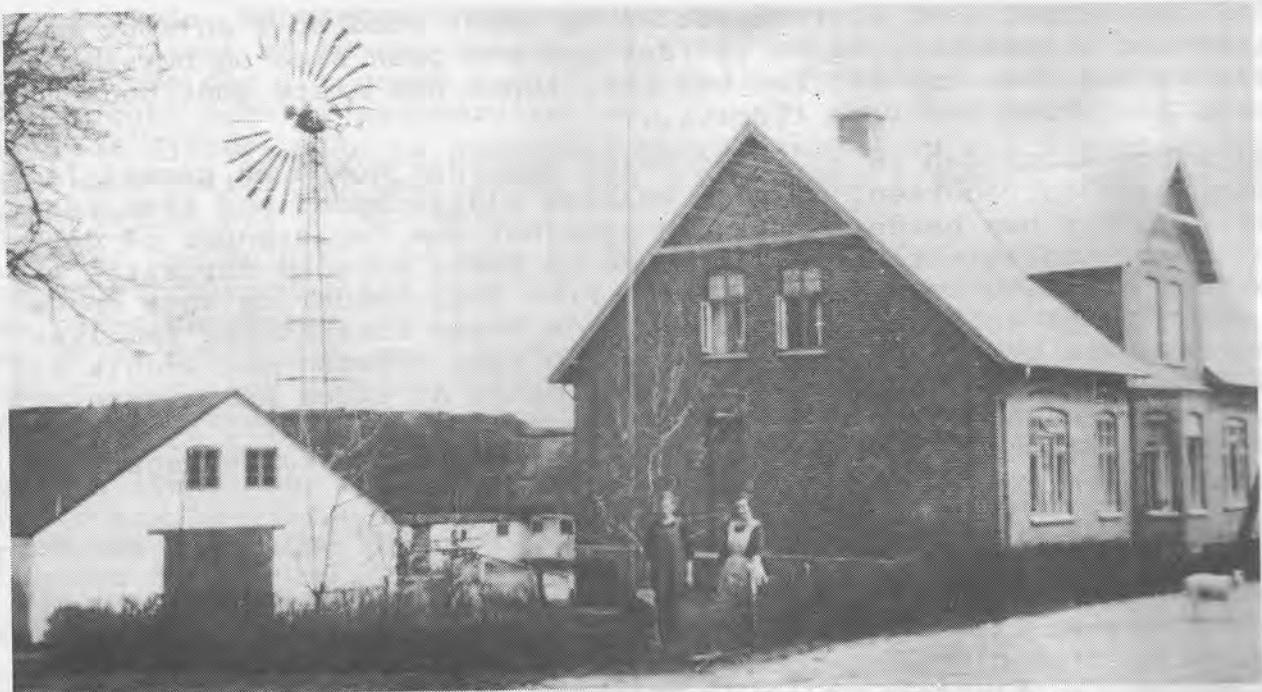
Der hvor købmanden har parkeringsplads var i gamle dage et stort gadekær, det gik helt hen til foran det store hus med kvisten på, her boede en meget flittig og solid tømrer og snedker, der hed Peder Knudsen, Kaldt Pi Knudsen. Dengang var det skik, at man lavede sin egen egetræs ligkiste, og den stod oppe på loftet. Engang havde Pi Knudsen besøg af nogle slægtninge og manglede da soveplads, men det fik de, for de kom til at sove i Pi Knussens og hans kones ligkister, de var smalle, tætte, lange og varme... I gadekæret lavede Pi Knudsen en lille ø, og der var ænder, og om sommeren lå der mange aljetønder i vandet for ikke at tørre ind og blive utætte, når de senere på efteråret skulle bruges.

Lige overfor sparekassen ligger et lille vinkelhus, det var oprindelig Frejlev Brugs, senerehen blev brugsen flyttet op til, hvor den nu er, og den gamle brugs blev nedlagt og senerehen indrettet med telefoncentral. Da var der så få abonnenter, at da forlangte man ikke ikke folks numre, men forlangte at tale med Jens Pedersen, eller hvad manden nu hed, alle kendte alle, og da der kun var ganske få der havde telefon, vidste man hvem man ville tale med.

Der hvor Stalden nu ligger var også landbrug, de havde deres marker langt ude på Frederikshøjs Mark omkring Svenstrupvejen mod syd.

Ved siden af Stalden ligger sognefogedens gård, det var også en stor gård med op til 40 køer og masser af heste og et utal af grise, der har været sognefoged i den tid, jeg kan huske, de tog ofte en lille dreng til sig, som sognet dengang ikke havde hjem til.

Vest for sognefogeden, der var landsbyens politi og håndhæver, ligger gårdejer Harry Nørgård Jensens hus, dengang var det også en stor gård, men nu er udbygningerne lavet om til bilmaleri. Harry Nørgårds far havde en vindmotor på ladetaget både til at trække kornkværnen



Anton Nørgård Jensens gård "Elisebetsminde".

og tærskleværket, men den lavede også elektricitet, de havde deres eget anlæg ligesom på Frejlevgård. Først i begyndelsen af 1943 blev disse gårde koblet til transformatoren.

Der hvor TL Byg nu har sin virksomhed, der lå et gammelt lavt stuehus med stråtag, og lige vest for stuehuset var det største træ i byen, og ved siden af lå et jordstykke, hvor senerehen en skomager byggede det nuværende Hans Kjærsgårds hus. Skomageren boede i sin tid i Pi Knudsens veststue, han var en meget omhyggelig skomager, tilligemed var han frisør med saks, kam og en håndklippemaskine.

Da jeg var dreng og omkring ti år, solgte far cementstøberiet til en gårdejer Kragh, hans søn Verner er nu elinstallatør i Skalborg.

Verner og jeg gik meget oppe i granskoven, som hørte ind under støberiet. Verner sagde, at når man samlede harpiks sammen og lagde det i vand, blev det til Rav, og det var meget dyrt, derfor tog vi op i skoven og kravlede rundt i træerne og samlede harpiks sammen og tog det i vore lommer. Vi drenge gik uden huer dengang, og derfor var mit hår klistret helt til i harpiks, og da jeg skulle klippes, gik jeg selvfølgelig ned til skomageren, og han begyndte at klippe mig med sin klippemaskine og bandede meget højt, saksen gik fast i harpiks, jeg kom først igen en måned efter, da var håret groet så meget ud, at det kunne klippes i bunden. Og harpiksen blev aldrig til rav, det skal der flere millioner af år til - lærte jeg senere hen at forstå.

Lige før jeg blev konfirmeret fik jeg min første byplads, det var for fru mekaniker Kjærsgård. Den halve dag, jeg ikke var i skole, skulle jeg være til rådighed når hun kaldte over til mig, for jeg skulle tit luge i haven, jeg fik hver uge 50 øre. Men jeg ville godt tjene lidt mere og blev så bydreng for fru kunstmaler Anders Hune, hos hvem jeg fik 25 øre om ugen, men da fru Kjærsgård hørte det, sagde hun: "Jamen så får du også kun 25 øre hos mig". Det varede mange år, før jeg kunne få mig et par fodboldstøvler, der kostede 10 kr.

Vest for Hans Kjærsgårds hus lå et hvidt smukt hus, her var Joseph Pedersen og hans kone, hun havde i mange år været en dygtig syerske.

Joseph var post. Førhen boede de overfor østre skole, da blev posten hentet med postvogn i Aalborg, og det var en selvfølge, at hvis nogen manglede medicin og lignende, kunne man få posten til at besøge disse indkøb, postvognen kørte så til Frejlev og blev aflæsset og

kørte videre til Restrup Kro, der var kgl. privilegeret, der blev hestene staldet ind, og et nyt par blev spændt for postvognen, der kørte til Nibe.

Købmandsbutikken og brugsen var samlingssted for folk, som gik hen og fik en sludder. Om vinteren var der mange arbejdsløse, og så fik man lidt bynyt og lidt varme. I året 1922 gik min far hen i Brugsen med den store nyhed, at nu havde han lavet en radio og havde fået forbindelse med København, det var en lørdag aften, hvor Brugsen først lukkede klokken 21, uddeleren slog en latter op og sagde til de omkringstående: "Har I hørt, at Nielsen har fået forbindelse med København med sin selvbyggede radio? Nu er han da helt tosset, hvis han tror, han kan bilde os sådan noget ind". Far var således den første, der byggede sig en radio her i Frejlev.

I de kolde vinteraftner og om søndagen samledes en del unge mænd, mest karle fra de store gårde, hos bageren, så skulle de lige have en stang winerbrød til 25 øre, det var kun de rige, der kunne til-lade sig denne luksus.

Når der var eksamen i skolen, fik jeg 20 øre til at købe slik for, dengang kunne man få kulørte sukkerkugler til en fjerdedel øre, og man kunne stå et helt kvarter med en rigdom af 20 øre i hænderne.

Søndag formiddag holdt jeg og bagerens børn sig indendøre, for det var på det tidspunkt, pastor Reerslev cyklede forbi på vej til kirke, og det var med ikke at blive set, for vi skulle vist helst være gået i kirke, og da det var præsten, der bestemte om man kom i himmel eller helvede, var det med ikke at blive set. Vi børn havde både ær-bodighed og skrupler.

En gang om året kom der en mand til Frejlev skole, han kørte en gammel Ford model 1924 med oval bagrude og med gardiner for. Han viste vilde dyr frem, og det kostede 50 øre. Han kom med en forpusket al-like, en krage, en skade, nogle hvide mus og en papegøje, han fortalte det han havde hørt om hvad dyrene levede af. Joe, det var en stor dag. Resten af dagen havde vi børn fri, for vi var jo alle i fint tøj og var blevet vasket i dagens anledning.

Det var også en stor dag når der var eksamen. Udo over præsten var der skolekommissionen, der mest bestod af bønder. Der var en bonde, der ikke kunne stave og en anden, der aldrig havde lært at læse rigtigt, ham gik vi børn til, når der var noget vi ikke kunne stave rigtigt, vi morede os, men manden sagde: "Spørg præsten, han kan skriften" ..

Engang om året skulle vi også fotograferes udenfor skolen. Da kom vi også i bad og i det pæne tøj.

Omkring Brugsen legede vi børn og unge tagfat i efterårstiden og om vinteren, da var tøsene også med - det var spændende..

I mine første skoleår havde vi lærer Lauritsen. Han var altid travlt optaget, for han føgte Brugsens regnskab og spillede på orgel i kirk-en, hvor hans kone var bælgtræder. De havde otte børn, og når vi var til juletræ i skolen, blev der købt en lille kasse appelsiner og nogle flotte røde amerikanske æbler. Det var altid lærerens yngste datter Grethe og uddelerens Børge, der skulle dele æblerne ud.

Børge er i dag landsrets og højesteretsagfører og bor i Nørresundby, ham legede jeg tit med, da vi var børn. Uddelerens havde pige til hjælp i huset, og jeg kunne aldrig forstå, hvorfor Børge ikke var hjemme når jeg spurgte pige. Senerehen forstod jeg hvorfor. Det var nogle gange, vi drenge tog på fisketur oppe ved mølle-dammen i Restrup.

Nedenfor slusen fangede vi nogle hundestejler og kom hjem med dem, og pige blev sat til at pille benene ud af de små hundestejler, de skulle jo stiges på pande. Pigen vidste jo aldrig, hvad jeg kunne finde på, så det var bare med at sige, at Børge ikke var hjemme.

Harry Nørgård, der bor i stuehuset, hvor der er autolakeri, fik den første traktor her i byen, det var en flere tons tung traktor på brede jernhjul. Han pløjede mange bønders jord. Han elskede mekanik og gik altid til arbejdet med godt humør, erfaringerne indenfor de ædlere dele fik han hen ad vejen.

Lige vest for børnehaven ligger et lille hus, det har været endnu mindre. Der boede en gammel gigtsvag mand, der oprindelig havde været sadelmager, men kunne ikke mere på grund af gigten. Mens han passerede sit arbejde, var han også ringer og graver ved Frejlev kirke.

Hans kone Hanne, også kaldet "Gammel-Hanne", var tit oppe på Frejlevgård når der blev slagtet gris, de skulle jo saltes ned i store saltkar, for der var jo ikke køleskabe og frostbokse, så fik Gammel Hanne noget flæsk og kød med hjem til sadelmageren og sønnen Aage.

Skoleudflugterne gik til Madum Sø, eller Sæby, eller Skagen, men det var mest for de store klasser, for det var jo langt hen. Der var ikke noget der hed Tivoli eller Zoologisk have. Søndagsskolens udflugt gik til bøgeskoven i Restrups, hvor vi havde mad og saftevand med. Maden var altid i en skotøjsæske, og vi legede tagfat og gemmelege. Til denne udflugt blev vi også vasket godt overalt og rent under tøj, for tænk om vi kom til skade og skulle på sygehuset, så kunne de se at man var en gris til daglig, uha - uha.

Købmanden fik ofte petroleum, der kom fra Aalborg med hestevogn. Der var en stor kalesche over de to kuske, der såd på bukken, og under vognens bagaksel hang altid en flagermuslygte. Der var også en kasse med hakkelse-halmstumper, som blev hældt i to muleposer til hestene, så blev bidslet taget af og hestene fik et foder, mens petroleument løb ned i tanken i købmandens bagbutik. Det var en mægtig tank af jernplade, som var på vognen med de høje svære træhjul med jernringe, der larmede langthen når vognen kørte, og for ikke de gnister, jernringene slog, skulle antændte petroleumsdampene, var der om sommeren en lang messingkæde med et lod i enden, der slæbte efter vognen for at aflede statisk elektricitet.

Frejlev, 31 januar 1984.

Gunnar Duus.



Nibevej 310 ca. 1925. Nu Restaurant STALDEN.

### PROKURATOR DANISØE.

Ved det nordøstlige hjørne ved fjordens yderste punkt af Nørholm skel lå et større hus "Den røde bod" eller "Danisøe" kaldet.

Her boede Muer Niels og Muer Maren. Han havde sin ligkiste stående i storstuen i 16 år. Men for resten var familien i sæder og levemåde som halvvilde og grisede.

De havde to sønner og en datter. Den ældste son kom i skole i Aalborg, tog dansk juridisk eksamen, blev prokurator i Aalborg, senere kancelliråd, og kaldtes efter sit hjem Niels Dannisøe.

Da han havde taget eksamen, sagde hans moder til alle mennesker: "Ja nu er vor Niels da bleven Irisk". "Nej, Muer Maren", sagde hendes mand, "Han er da bleven Ridisk".

Da Niels Dannisøe i 1856 lå for døden, beordrede lægen hans kone, at prokuratoren skulle have hønsekødsuppe. Fruen (hans anden kone) svarede: "Nej, for alle mine høns lægger æg for tiden". Den syge, som hørte samtal'en, stammede med sin sidste livskraft: "Kok, kok, kok"! Han ville have kokken, for den lagde jo ikke æg.

Om han fik hønsekødsuppe vides ikke.

Fortalt af Kr. Værnfelt til J.Jeppesen Jensen.

### ÅRET SOM GIK.

Sæsonen 1989 begyndte med et velbesøgt møde i Sønderholm Kirke i samarbejde med Borgerforeningen, hvor pastor Erik Steen Møller fortalte om kirkens historie og umiddelbart derefter ovre i menigheds-huset om Kirken og Folket. Menighedsrådet beværtede med kaffe/the.

Ved vores ligeledes velbesøgte generalforsamling i februar, blev afdøde bestyrelsesmedlem Martin Knudsen, Frejlev, mindet med tak for hans solide og trofaste arbejde for vores lokalhistoriske forening og arkiv. I hans sted valgtes Aksel Johansen, Frejlev.

Ulla Christiansen, Nørholm, der har været i bestyrelsen længe, ønskede at blive afløst. Ulla har udført et stort arbejde med mikro-fotografering og kopiering af arkivalier fra Rigs og Landsarkiv, som vi har interesse i. Ulla har lovet nu og da at hjælpe os hermed. I hendes sted valgtes Carsten Mortensen, Nørholm Enge.

Efter generalforsamlingen så man lysbilleder af de mest interessante af de i årets løb indkomne fotografier, hvorved forsamlingen bidrog med mange nyttige oplysninger.

Rita Thrysøe er nu eneste pige i bestyrelsen, og da Harald Bang ønskede sig fritaget for formandshvervet, søgte man at ráde bod ved at pege på Rita som efterfølger. Rita mente ikke, hun på nuværende tidspunkt kunne afse tid hertil, og i stedet blev det så undertegnedes opgave at prøve på at fortsætte Harald Bangs fordragelige og inspirerende måde at lede arbejdet på.

Aftenudflugten til Zincks fabrikker og til Anders Hunes malerisamling i Ridemands Mølle blev en særdeles vellykket tur, begunstiget af fint vejr og under Peter Jørgensens og Leo Langelands kyndige ledelse, der sluttede med sang og hygge i møllens store sal.

Vi har arrangeret fotoudstilling i samarbejde med naboarkiver, men synes ikke, arbejde og udgifter står mål med interessen, så vi må nok finde andre måder for at gøre opmærksom på foreningens virke.

Året 1990 er jo 50.året for Hitlerregimets overfald på vort land. Og vi, der oplevede det, med alt hvad der fulgte med af mørkelæg-



Troldkirkevej omkring 1. maj 1940. Tyske soldater har fældet fyrretrærne på Restrups bjerg for at flytte lyskasteren og lytteaparatur hertil fra den første placering ved Restrups Kærvej. Kamuflagenettene gemmer udstyr dertil og biler. Johannes og jeg foran.

ning, rationering, censur af nyhedsformidlingen, luftangreb og replik fra luftværnsbatterierne i Restrups Enge og ved Aalborg, har kunnet få svar på spørgsmålene fra dengang i de afhandlinger, som unge historikere har præsenteret i: "Vestallierede Luftangreb i Danmark under 2. Verdenskrig" I-II, Århus Universitetsforlag 1988. Her i er et stort billedmateriale og udførlig beskrivelse af de enkelte bombetogter samlet ud fra engelske og tyske arkiver. Man kan f.eks herud fra skønne, at det må være natten mellem 23 og 24 april 1940, at jeg så lyskasteren, der da var opstillet på en mark ved Restrups Kærvej, blive slukket efter beskydning fra en maskineværskytte i en engelsk bombemaskine af Whitleyklassen. Også kriminalass. Ole Rønnests afhandling om katastrofen d. 13 august 1940, hvorved samtlige angribende 11 Bristol Blenheim bombemaskiner blev skudt ned, da de skulle bombe lufthavnene ved Aalborg, som var af stor betydning for de tyske angreb på England, er med heri og er særlig interessant, fordi jeg ser dramaet klart for mig, selv nu 50 år efter. Det var en høstdag i middagsstunden. Man hørte massiv brummen af tunge fly - i to formationer viste det sig. Jeg greb kikkerten og løb ud. Det hele varede knapt et kvarter. Kampen er også udførlig beskrevet i Aa.S. søndagsudgave d. 14/8 i år.

I Aalborg Tingbog er i 1690 opført et oprettelsesdokument for en skole i Sønderholm, som er omtalt i Samlinger til jysk historie og topografi, 3.r.I 1896-98, s.407-08. Herudfra må man antage, at der nu har været skole i Sønderholm i 300 år.

Arkivet har stadig nogle få eksemplarer af Anna Nielsen: Digte og af Sv.Å. Reerslev: Landsbyen med de to Kirker, som kan erhverves til små priser. Vi har også Harald Bangs hefte om Nørholm Kirke og Lars Frederiksens bog om Nørholm.

Sluttelig tak til alle fra bestyrelsen og arkivet for den støtte og velvilje, vi har mødt i det forløbne år.

Arne Fristrup.